

УДК 338.439.4:005.412(477+4)

Швець Ю.О.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Запорізького національного університету***Баран О.М.***студентка
Запорізького національного університету*

МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА ЗАСАДАХ ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Стаття присвячена визначенню особливостей розвитку харчової промисловості України в сучасних умовах. В статті проаналізовано сучасний стан харчової промисловості України, визначено переваги та проблеми діяльності досліджуваної галузі. Виокремлено особливості використання механізму розвитку харчової промисловості європейських країн та визначено перспективи застосування даного механізму на підприємствах харчової промисловості. В результаті дослідження було запропоновано заходи, які сприятимуть розвитку харчової промисловості не тільки на внутрішньому ринку, а й на зовнішньому ринках.

Ключові слова: аграрна політика, харчова промисловість, розвиток підприємств, механізм розвитку, європейський досвід.

Швец Ю.А., Баран О.М. МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ НА ПРИНЦИПАХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА

Статья посвящена определению особенностей развития пищевой промышленности Украины в современных условиях. В статье проанализированы современное состояние пищевой промышленности Украины, определены преимущества и проблемы деятельности исследуемой области. Выделены особенности использования механизма развития пищевой промышленности европейских стран и определены перспективы применения данного механизма на предприятиях пищевой промышленности. В результате исследования были предложены меры, способствующие развитию пищевой промышленности не только на внутреннем рынке, но и на внешнем.

Ключевые слова: аграрная политика, пищевая промышленность, развитие предприятий, механизм развития, европейский опыт.

Shvets Y.A., Baran O.M. THE MECHANISM OF DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY OF UKRAINE ON THE BASIS OF EUROPEAN EXPERIENCE

The article is devoted to defining characteristics of the food industry of Ukraine in modern conditions. The article analyzes the current state of Ukraine's food industry, defined benefits and challenges of the study area. Thesis there is determined the features of mechanism of European food industry and identified prospects of this mechanism in the food industry. The study suggested measures to promote the development of the food industry not only in domestic market but also on the outside.

Keywords: agricultural policy, food processing, enterprise development, mechanism of European experience.

Постановка проблеми. Сьогодні аграрний сектор України характеризує збитковий результат діяльності та відповідно обсяги виробництва сільськогосподарської продукції знижуються, а ціни стрімко зростають. Для прибуткової діяльності та ефективного функціонування на внутрішніх та зовнішніх ринках підприємствам доцільно підвищити стійкість свого розвитку та використовувати досвід ЄС, адже ЄС є одним з найбільших в світі виробників, споживачів, експортерів та імпортерів продукції харчової промисловості, що підтверджує актуальність обраного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку на удосконалення харчової промисловості України досліджені в працях таких вчених: В.Г. Андрійчук; Л.В. Дейнеко; Д.Ф. Крисанов; Ю.О. Лупенко; Т.Л. Мостенська; В.М. Нелепа; П.Т. Саблука. Однак, невтішні показники прибутковості досліджуваної галузі підштовхують до пошуку нових механізмів розвитку та впровадження досвіду роботи розвинутих країн.

Формування цілей. Метою дослідження є аналіз сучасного стану сільськогосподарських підприємств, виокремлення переваг і проблем розвитку харчової промисловості, дослідження особливостей використання механізму розвитку досліджуваної галузі, вивчення європейського досвіду щодо розвитку харчової промисловості та визначення заходів, які сприятимуть розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Харчова промисловість має колосальне соціально-еко-

номічне значення, так як задовольняє потреби населення і відображає рівень життя в країні. Таким чином процес виробництва продуктів харчування виступає своєрідним індикатором економічної ситуації в країні [8, с. 152].

Сьогодні в Україні спостерігається складна і нестабільна політична та економічна ситуація, що відповідно відображається на результатах виробництва харчових продуктів. Відмітимо, що харчова промисловість України знаходиться в складному економічному становищі. Курсоутворення, імпортне паливо, фактори, пов'язані зі зростанням цін на тарифи, що негативно впливає на діяльність промислових підприємств [1].

Харчова промисловість України сьогодні має ряд недоліків та переваг, перевагами є вигідне географічне положення, великий сільськогосподарські площі, науковий та технічний потенціал [9, с. 3]. Головними проблемами є застаріле обладнання, економічні проблеми галузі, екологічні проблеми, проблеми з експорту продукції, соціальні проблеми, зменшення інвестицій на нові будівлі АПК і реконструкції старого, формування і функціонування АПК відбувається в умовах загострення проблеми трудових ресурсів (дефіцит робочої сили), зменшення виробництва с/г продукції за рахунок погіршення родючості земель, недоліки реформ агрополітики, неефективна кредитно-фінансова політика по відношенню до АПК, технологічна деградація окремих підгалузей АПК [10, с. 14].

Ціни на сировину для українських підприємств харчпрому постійно зростають, а це означає що зростають і їх затрати. Підприємці зараз не можуть відшкодувати свої затрати, адже населення України, тобто внутрішні споживачі, не готові до росту цін. Тому підприємства шукають ринки збуту за межами України та після відмови від експорту на ринки сходу, підприємці переорієнтувалися на захід [11, с. 67]. У 2013 р. продовольче споживання пшениці в Україні досягло 5.5 млн. тонн. Однак до 2015 р. споживання пшениці скоротилося до 4.8 млн. тонн при тому, що експорт пшениці досяг рекорду в 14 млн. тонн. Для зовнішнього ринку це означає збільшення пропозиції і інтенсифікацію конкуренції, що тягне за собою зниження цін. Експорт не в змозі системно врятувати українську харчову промисловість без активної роботи на внутрішньому ринку [2]. Розглянемо харчову промисловість України за 2014-2015 рр. (табл. 1) [3].

Найбільша частина виробництва продукції харчової промисловості відповідно до даних Держкостату займає виробництво зерна у 2014 р. 63859 тис. т. У 2015 р. об'єм виробництва зерна скоротився та склав 60126 тис. т. Спостерігаємо скорочення виробництва у 2015 р. по всіх галузях харчової промисловості в порівнянні з 2014 р. Середні ціни на овочі склали 2514,3 грн. за т. та 3903,4 грн. за т. в 2014 та 2015 рр. відповідно. Продукція тваринництва взагалі нерентабельна за аналізований період [12, с. 28].

Виходячи з даних проведеного дослідження слід визначити, що механізм розвитку аграрної політики в Україні виявився неспроможним захистити українських виробників від наслідків кризи, який охопив майже всі галузі сільського господарства, що призвело до істотного скорочення обсягів виробництва продукції, зниження ефективності діяльності галузі та негативно відобразилося на підприємствах харчової промисловості, спричинило зменшення обсягів виробництва, подорожчання продовольчих ресурсів для населення [2].

Уряд фактично не допомагає українському харчпрому вийти з кризової ситуації. У бюджеті на 2016 р. практично немає жодної програми з підтримки виробництва продуктів харчування і виробництва тваринництва [13, с. 5].

Отже, харчова промисловість України хоч і має вигідне географічне положення, великі сільськогосподарські площі, однак число проблем значно більше: низька платоспроможність населення, заста-

ріле обладнання, бездіяльність держави, високі ціни на сировину, неефективна діяльність галузі.

Тому, з метою налагодження розвитку промислових підприємств, вважаємо за необхідне звернутися до досвіду країн Європейського союзу. В даних країнах діє сільськогосподарська політика, яка ґрунтується на виробництві продовольства в Європі, що сприяє економічному розвитку сільських громад, визначенню заходів для вирішення екологічних проблем, таких як зміна клімату, управління водними ресурсами, розвитку біоенергетики.

Відповідно, доцільно розглянути досвід країн ЄС щодо розвитку промисловості підприємств.

ЄС захищає своїх фермерів і виробників через Спільну сільськогосподарську політику (САП). Європейські фермери отримують субсидії САПв розмірі близько 40 мільярдів євро щороку ці субсидії складають близько 35% усієї видаткової частини бюджету ЄС.

Виплати ЄС є інструментом підтримки доходів фермерів. Вони призначені для забезпечення адекватного рівня життя сільського населення. Проте, фермери повинні відповідати стандартам гігієни, безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин, захисту біорізноманіття та сільських ландшафтів. Розглянемо структуру виплат ЄС на сільське господарство у 2015 р., яка наведена на рис. 1 [5].

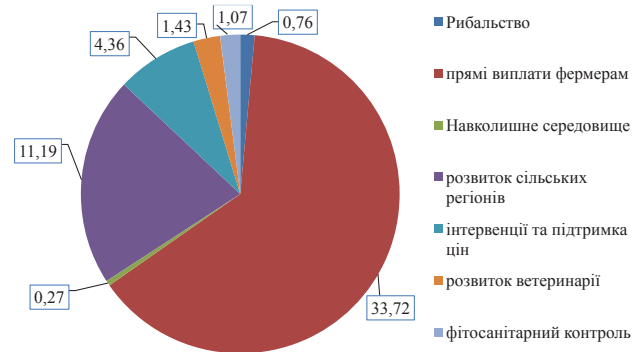

Рис. 1. Основні статті витрат САП за 2015 р., млрд. євро [5]

З даних рис. 1 видно, що ЄС зміцнює конкурентоспроможність і стійкість сільського господарства в Європі за допомогою Європейського сільськогосподарського гарантійного фонду і Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів, та на підставі фінансування таких заходів:

Таблиця 1

Основні показники харчової промисловості України за 2014-2015 рр.

Вид продукції	Обсяг вироб., тис. т.		Середні ціни реал. продукції, грн. за т.		Рентаб. вироб., %	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Продукція сільського господарства всього	156137,7	141411,9			25,8	...
Продукція рослинництва:	123058	111691			29,2	...
- зерно	63859	60126	1801,4	2912,1	25,8	43,1
- насіння соняшникове	10134	11181	4062,8	7531,5	36,5	80,5
- цукрові буряки	15734	10331	494,2	788,6	17,9	28,2
- картопля	23693	20839	2173,6	2436,3	9,2	24,2
- овочі	9638	9214	2514,3	3903,4	16,7	47,5
Продукція тваринництва:	33079,7	29720,9			13,4	...
- сільськогосподарські тварини (у живій масі)	2359,6	2322,6	15736,9	21966,2	-	-
- молоко	11132,8	10615,4	3588,4	4347,3	11,0	12,6
- яйця	19587,3 млн. шт.	16782,9 млн. шт.	782,4 тис. шт.	1333,2 тис. шт.	58,8	60,9

Примітка. Державний комітет статистики України [3]

– прямі платежі – забезпечують важливу підтримку для фермерів, допомагають стабілізувати свої доходи, пов'язані з дотриманням норм безпеки, охорони навколишнього середовища і тварин. Вони підтримують довгострокові життєздатні господарства в умовах нестабільних ринків і непередбачуваних погодних умов.

– програми розвитку сільських районів – забезпечують основу для інвестування в окремі проекти на фермах або в інших видах діяльності в сільській місцевості на основі економічних, екологічних та соціальних пріоритетів, розроблених на національному або регіональному рівні.

Розглянемо частку основних внесків найбільших країн ЄС за 2015 р. (рис. 2).

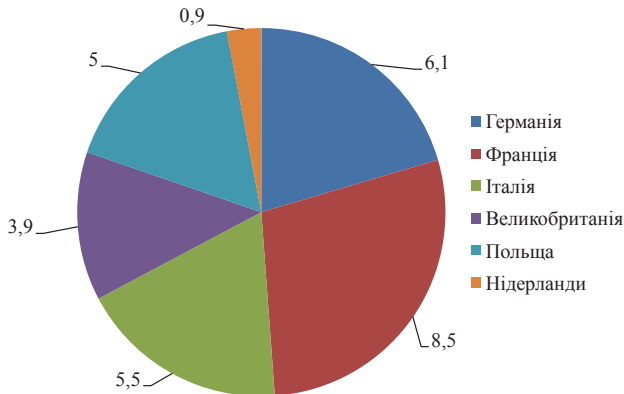

Рис. 2. Країни ЄС, які сплатили найбільший внесок до CAP у 2015 р., млрд. євро [5]

Відповідно до наведених даних, дохідна частина бюджету ЄС становить близько 100 млрд. євро і складається не тільки з внесків окремих держав, а й з надходжень митних зборів, податку на додану вартість і ряду інших джерел. Близько 50% зазначеної суми спрямовується на розвиток сільського господарства і на ринок продовольства. При цьому формується окремий фонд для цих цілей – Єдиний фонд орієнтації і гарантування, що складається з бюджету ЄС та компенсаційних зборів з сільськогосподарських товарів, що ввозяться в митний союз. За таких умов уряд може вирішувати не тільки завдання з підтримання ринку продовольства і субсидування сільських товаровиробників, а й здійснювати політику щодо поліпшення структури фермерських господарств, розвивати сільську інфраструктуру, здійснювати меліоративні та інші заходи. Кожна країна – член ЄС, крім того, витрачає значні фінансові ресурси з національного бюджету на розвиток аграрного виробництва, причому спостерігається стійка динаміка збільшення цих витрат [6].

В умовах ринкової економіки кожна країна та кожен суб'єкт господарювання для забезпечення прибутковості та підвищення конкурентоспроможності повинен забезпечувати потреби населення та підтримувати навколишнє середовище.

Для задоволення потреб, які виникають від зростання чисельності населення і зростанням добробуту населення, світове виробництво їжі має збільшитися в два рази до 2050 р.

В ході опитування населення, яке відбулося в 2010 р., європейці зробили вибір на користь такої політики ЄС в сільському господарстві, яка не тільки допомагає фермерам у виробництві продуктів харчування, але підтримує захист природних ресурсів і сільські пейзажі, спрямована на поліпшення добробуту тварин і економічного розвитку сільських громад.

У відповідь ЄС опублікував пропозиції щодо реформ, які відображають ці потреби і де акцент робиться на розвитку сільського господарства, інновацій, наукових досліджень, справедливої системи підтримки європейських фермерів [7].

Розглянувши досвід європейських країн щодо механізму розвитку харчової промисловості пропонуємо механізм розвитку АПК України (рис. 3).

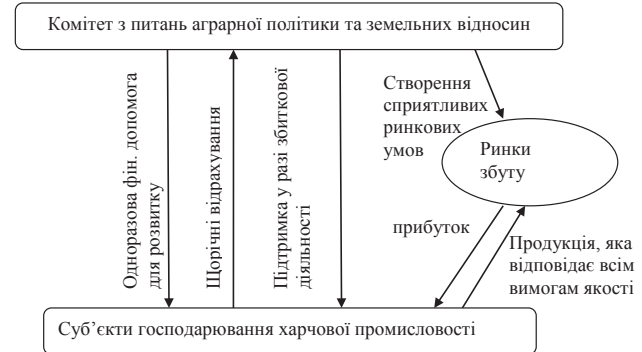

Рис. 3. Механізм розвитку підприємств харчової промисловості (розроблено автором)

Використання наведеного механізму розвитку підприємств харчової промисловості сприятиме розвитку галузі та економіки країни, забезпечить пряму участь держави в регулюванні та контролі відносин на ринку харчових товарів. Також вважаємо доцільним запропонувати наступні заходи, які сприятимуть подальшому розвитку харчової промисловості та максимально наблизять її до європейських стандартів:

- покращити правове регулювання відносин у харчовій промисловості;
- удосконалити механізм державного та митного регулювання промислового ринку;
- прийняти економічно доцільні та ефективні правові акти, які регулюватимуть та сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності, ефективності діяльності сільського господарства;
- знизити ступінь залежності харчової промислового виробництва від імпортової сировини і коливань світових цін на неї;
- розробити програми захисту навколишнього середовища та заохочувати підприємства до них;
- організувати систему фінансових платежів між сільськогосподарськими підприємствами та спеціалізованим органом;
- підтримувати та заохочувати підприємців харчової промисловості до інновацій;
- підвищити увагу до розробки технічних регламентів виробництва харчових товарів та контроль якості;
- максимально знизити ступінь зносу ОФ харчових підприємств і частку ручної роботи в виробництві продукції;
- розробити програми розвитку сільських територій;
- вдосконалення адміністративних відносин між суб'єктами господарювання в харчовій промисловості.

Україна має всі можливості для перспективного розвитку харчової промисловості: вигідне географічне положення, великі сільськогосподарські площі, науковий та технічний потенціал. В 2016 р. відбулися перші кроки реформування аграрного сектору, експерти розробили Стратегію розвитку [4]. Наступним етапом співробітництва України з ЄС повинна стати реалізація спільного проекту «Під-

тримки імплементації сільськогосподарської та продовольчої політики».

Для досягнення високого рівня розвитку харчової промисловості необхідні інвестиційні вкладення з боку вітчизняних або іноземних інвесторів та підтримка європейських організацій.

Висновки з проведеного дослідження. В роботі проаналізовано сучасний стан сільськогосподарських підприємств, вплив результатів їх діяльності на економіку країни та добробут населення. Виокремлено переваги та проблеми розвитку харчової промисловості України. Досліджено особливості використання механізму розвитку досліджуваної галузі на основі європейського. Запропоновано механізм розвитку харчової промисловості України та заходи, які забезпечать прибутковість галузі, конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств аграрного комплексу: навч.метод.посіб. для сам ост. Вивч. Дисципліни/ В. Г. Андрійчук, ДВНЗ «Київ. Нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К: КНЕУ, 2010.- 414с.
2. Головна сторінка міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: minfin.com.ua
3. Головна сторінка Держкомстат. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua>
5. Головна сторінка European Commission. CAPataglance [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://ec.europa.eu>
6. Головна сторінка RWS – Agrarimmobilien [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: rws-agrarimmobilien.de/ru/home.html
7. Головна сторінка CAP2020. Where arewewandwherenext? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.cap2020.ieep.eu
8. Ткачук І.В. Оцінка грошових потоків сільськогосподарських підприємств / І.В. Ткачук // Економіка АПК. – 2012. – № 10. – С. 151-157.
9. Андрійчук В. Г. Агрпромилові формування нового типу в контексті стратегії розвитку вітчизняного сільського господарства / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2013. – № 1 – С. 3
10. Дем'яненко С. І. До питання про стратегію розвитку аграрного сектору економіки України / С. І. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2014. – № 1 – С. 14
11. Дем'яненко С. І. Стратегія адаптації аграрних підприємств України до глобальних змін клімату / Дем'яненко С. І., Бутко В. Н. // Економіка України. – 2012. – № 6. – С. 66-72.
12. Юркенайте Н. Реформа єдиної аграрної політики Європейського Союзу на період после 2013 года / Н. Юркенайте // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2012. – № 3. – С. 26-30.
13. Гадзало Я.М. Земельна реформа: проблеми і перспективи розвитку аграрної економіки / Я. М. Гадзало, Ю. Я. Лузан // Економіка АПК. – 2017. – № 1 – С. 5
14. Кошкалда І.В. Державне регулювання діяльності неплатоспроможних сільськогосподарських підприємств / І. В. Кошкалда, Т. М. Костанецька // Економіка АПК. – 2017. – № 1 – С. 53